

Libuše Olivová - Nezbedová (Praha)

K PŘECHODŮM MEZI TYPY MÍSTNÍCH JMEN V ČECHÁCH ODVOZENÝCH ZE JMEN OSOBNÍCH

0. Po úmrtí Karla Olivy jsem letmo prohlížela jeho dochovaný lístkový materiál k další částem retrográdního slovníku k Profousovým Místním jménům v Čechách. Na excerpčních lístcích formátu A7, které K. Oliva pořizoval k třetí části retrográdního slovníku, tj. k vývoji místních jmen, jsou tyto údaje: a) strojem psaný doklad z Profousova díla, b) díl a strana Profousova díla a místní jméno, k němuž se doklad vztahuje, c) Olivovou rukou napsané různé údaje, např. „kom. Pf“ = údaj z Profousova výkladu, „pův.“, „vývoj“ aj. Do jaké míry je dochovaná Olivova excerpce k vývoji místních jmen v Čechách úplná, to by bylo třeba zjistit podrobným porovnáním s Profousovým dílem.

Údaje na Olivově lístkovém materiálu se mi staly podnětem pro porovnání s přechody místních jmen v Čechách odvozených ze jmen osobních, jak je stanovil V. Šmilauer.

V. Šmilauer v Úvodu do toponomastiky, 2. vyd., Praha 1966, s. 97, píše: „Mezi typy jmen odvozených ze jmen osobních bývají přechody:

a) *’* > -ov: Dobročkov Chva od 1445 za Dobruš 1310...

’ > -ov > -ice: Jaroměř Kap 1361 a obnoveno: 1402 Jaromírov, 1541 Jaroměřice

b) -ov > plurál: ... Stachy KaH ze Stachov

c) -ovice > -ov je změna nejčastější (nikdy ne naopak): ... Chýnov Smí od 1421 za Chýnovice...; nejde tedy o změnu vázanou na nějakou určitou dobu...

-ovice > -ovy: Beňovy Klt... za Beňovice...

d) -ice > -ín: Žebletín Dou za Žebletice

e) plurál > -ice: Skočice Přš 1336 za Skočce...

f) -ice > -ovice: Neratovice od 1418 za Neradice

-ovice > -ice: Dobřejovice HV 1490 a obn., 1562 Dobřejice...“

1. U přechodu místních jmen na -ovice v místní jména na -ov – viz výše sub c) – V. Šmilauer konstatuje, že nikdy nejde o přechod místních jmen na -ov v místní jména na -ovice.

V Profousových Místních jménech v Čechách jsou však doklady na přechod místního jména na -ov v místní jméno na -ovice, a to:

„1. **Křekovice**, ves 10 1/2 km sv. od *Kralovic*: 1389 ... de villa *Krziekow* ... 1399 ... *Krziecowicz*, (1385) ... in *Krziekowiczkach* ... 1543 w *krzekowiczach* ... 1845

Křekowitz ... Tato ves měla na konci 14. stol. kolísavé jméno mezi Křekov, Křekovice a Křekovičky.“¹⁾

A. Profous místní jména Křekov a Křekovičky nevykládá.

„**Mladoňovice** ... ves (m. o. Deblou) 71/2 km sz. od *Nasavrku*: 1329... Mladonow...1567 ... ves Mladoniowicze ... 1578 ... ves Mladoniowycze ... 1654 Mladoniowicze ves ... 1789 ... Mladoniowicz ... 1838 Mladoniowitz ... 1895 Mladoňovice, Mladanice ... Prvotní jm. Mladoňov (v. v.) se změnilo podle mnoha čeledních jmen v okolí na *-ovice* v Mladoňovice.“²⁾

V obou výše uvedených případech místní jméno na *-ov* přešlo v místní jméno na *-ovice*. Neplatí tedy Šmilauerovo konstatování, že nikdy nedochází k přechodu místních jmen na *-ov* ve jména na *-ovice*.

O poměru mezi příponami *-ice* a *-ovice* V. Šmilauer uvádí, že „je velmi složitý a ne dost jasný“³⁾. Na základě výše uvedeného lze uvést, že přechod místních jmen tvořených ze jmen osobních příponou *-ov* ve jména na *-ovice* je jedním ze způsobů, jak vznikala jména na *-ovice*⁴⁾.

2. V. Šmilauerem uváděné přechody mezi typy místních jmen – viz výše sub a) – f) – je možno doplnit ještě o další přechody, a to:

2.1 *-ice* > *-ec*

„5. **Kundratice, Kundratitz**, ves (m. o. Tlučeň) 51/2 km ssz. od *Litoměřic*: 1387 ... Conraticz ... 1543 (1509) ... Kundratecz ves ... z kundratcze ... na Kundratczj ... 1543 ... w kundratczy ... 1547 ... w Kundratczy ... 1623 ... v ves Kundratczy (!) ... 1654 Kundratecz – Kundratice ... 1720 Kundraticz ... 1787 ... Kundratice, Kondratitz ... 1833 Kundratitz ... V 16. stol. má tato ves jm. Kundratec. To vzniklo novotvořením k nepřímým pádům ‚do Kundrace, v Kundraci‘, tedy od nom. *Kundrac* = Kundrátův, t. dvůr, srov. Načeradec m. Načerac!“⁵⁾

Doklad z r. 1623 by svědčil o jménu na *-ice* v singuláru, doklad z r. 1654 zase o tom, že jméno bylo současně užíváno ve dvou podobách, a to na *-ice* a *-ec*. Na základě dokladů se domnívám, že u tohoto místního jména tvořeného z osobního jména

¹⁾ Viz A. Profous, Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny, II, Praha 1949, s. 380 – 381. Na s. 380 je v závorkách uvedeno: „... (podle Šimáka v ČČH. 39/329 byl Křekov v sousedství Křekovic anebo byl částí této vsi, která byla vladycká)...“.

²⁾ Viz A. Profous, o. c. v pozn. 2, III, Praha 1951, s. 101.

³⁾ Viz V. Šmilauer, Osídlení Čech ve světle místních jmen, Praha 1960, s. 359.

⁴⁾ O místních jménech na *-ovice* vzniklých univerbizační příponou *-ice* viz L. Olivová-Nezbedová, Univerbizační přípona *-ice* u některých místních jmen v Čechách zakončených na *-ovice*, *-ice*. Acta onomastica XLVII, 2006, s. 366 – 372.

⁵⁾ Viz A. Profous, o. c. v pozn. 1, s. 443.

Kundrát došlo k přechodu místního jména na *-ice* v místní jméno na *-ec* a nikoliv o novotvoření z nominativu *Kundrac*.

„6. **Kundratice, Konraditz** ... ves 3 km vých. od *Přimdy*: 1344 Cunraditz ... 1415 in villa Conratecz ... 1532 ... z konraczy (!) ... z konraczy rychtář ... 1569 ... ze vsi ... Kundratcze ... 1591 ... vsi řečené ... Kunraticze ... 1597 ... ves Kunraticze celou ... ve vsi Kunraticzych ... 1608 ... ves Kundraticze celou ... pod vsí Kundraticzych (!) ... 1654 Conradicze ... 1788 ... Kundraticze, Konratitz ... 1838 Konraditz oder Kondratitz ... 1854 Kundratice, Konraditz. Tato ves mívala také jm. Konratec, Konrac i Kundratec. O jejich vzniku v. výklad pod před. jm.“⁶⁾

U dokladů z r. 1415 a 1569 se domnívám, že jde opět o přechod zakončení *-ice* v *-ec*.

2.2 *-ovice* > *-ovsko* (při zániku osady)

„**Kralkovice**, n. ves u Pertoltic ssv. od *Dol. Kralovic*: 1385 ... Przibek de Kralcowicz ... 1477 in villis... et Kralkowiczich ... 1497 ... duvor pustý řečený Kralkowsko ... 1587 ... lesy nad Krakowskem (!), – na Krakovsku... Prvotní jm. Kralkovice (= ves lidí Králkových) vzniklo podle starých čeledních MJ na *-ovice* z příjm. *Králka* ... Po zpusnutí vsi se její jméno změnilo pravidelně v Kralkowsko, a to časem neúplným článkovaním v Krakovsko.“⁷⁾

„1. **Přemilovice**, n. ves u *Ledče nad Sáz.*: 1415 Zdenco de Prziendyłowicz (!) ... Zd. de Přemilovic ... 1530 ... syn Jana Přemilovského ... 1587 ... lesy: Přemilovsko, bývalá tvrz, ves ... Jm. Přemilovice = ves lidí Přemilových ...“⁸⁾

Pokud by šlo o pravidelnou změnu, jak píše A. Profous, znělo by jméno Kralkovicko. Rovněž po zániku Přemilovic by se při pravidelném tvoření les nazýval Přemilovicko. V obou případech došlo při tvoření příponou *-sko*⁹⁾ k odsunutí přípony *-ice*.

2.3 *-ovice* > *-ovec*

Přechod *-ovice* v *-ovec* je možno doplnit podle podrobného zpracování F. Cuřína v práci Historický vývoj označování rodiny a rodinné příslušnosti v českých nářečích. Z Profousova díla uvádí F. Cuřín na tento přechod historické doklady místních jmen Hořkovice, Lážovice, Lukovce, Maškovec, Machovice, Ronovec, Úštěnovice;

⁶⁾ Viz A. Profous, o. c. v pozn. 1, s. 443.

⁷⁾ Viz A. Profous, o. c. v pozn. 1, s. 361.

⁸⁾ Viz A. Profous, o. c. v pozn. 2, s. 466 – 467.

⁹⁾ Viz V. Šmilauer, Úvod do toponomastiky, Praha² 1966, s. 181: „Trati po zaniklé vsi se označují příponou *-sko*...“.

vynechává doklady místního jména Nedakřevice a „doklad kolísání u MJ Oldřichovec, kde jde o vztah sekundární“¹⁰⁾.

Podotýkám, že v Profousově díle je uvedeno 12 Oldřichovů, jeden Oldřichovec a dvoje Oldřichovice, ale výklad českých místních jmen Oldřichov, Oldřichovec a Oldřichovice uveden není. Tyto tři výklady by bylo třeba do Profousova díla doplnit.

3. Na základě výše uvedeného je třeba V. Šmilauerem popsané přechody mezi typy místních jmen v Čechách odvozených ze jmen osobních rozhojnit ještě o další čtyři přechody, a to *-ov > -ovice*, *-ice > -ec > -ice*, *-ovice > -ovsko*, *-ovice > -ovec*.

Je škoda, že Karel Oliva nesměl po nástupu Jana Petra v r. 1978 na místo ředitele Ústavu pro jazyk český ČSAV pokračovat v práci na dalších částech retrográdního slovníku k Profousovu dílu. Druhou část retrográdního slovníku měla tvořit německá místní jména, třetí část měla být věnována vývoji místních jmen. Pro slovotvorné studie by tyto další dvě části byly stejně výbornou pomůckou, jako je jí první už publikovaná část zachycující česká místní jména¹¹⁾.

Summary

To the transition between place-name types in Bohemia derived from personal names

In accordance with the particulars of K. Oliva concerning the retrograde index of the development of place names in Bohemia and according to the processing of F. Cuřín (both based on the publication *Místní jména v Čechách /Place Names in Bohemia/* by A. Profous), it is possible to supply the transformative types of place names in Bohemia derived from personal names with the following types: 1) *-ov > -ovice* (Křekov > Křekovice), 2) *-ice > -ec* (Kundratice > Kundratec), 3) *-ovice > -ovsko* (Kralkovice > Kralkovsko), 4) *-ovice > -ovec* (Maškovice > Maškovec).

---

¹⁰⁾ Viz F. Cuřín, *Historický vývoj označování rodiny a rodinné příslušnosti v českých nářečích*, Praha 1964, s. 21.

¹¹⁾ K. Oliva, *Retrográdní slovník k dílu Dr. Antonína Profouse „Místní jména v Čechách“ I – V, Část I., Česká místní jména, Zvláštní příloha Zpravodaje Místopisné komise ČSAV XVII*, Praha 1976.